

Virkakielen toimintaohjelma ja muut hankkeet virkakielen kehittämiseksi

Pohjoismainen selkeän kielen
konferenssi

Klarspråk 2013

Aino Piehl

Kotimaisten kielten keskus

21.11.2013

Hallintolaki 2004

9 §

Hyvän kielenkäytön vaatimus

Viranomaisen on käytettävä **asiallista**,
selkeää ja **ymmärrettävää** kieltä.

Kampanja 2011: virkakieli hallitusohjelmaan

Kotimaisten kielten keskus ja Selkokeskus

- ottivat yhteyttä kansanedustajiin ja puolueisiin
- kertoivat tavoitteista tiedotusvälineissä
- tekivät puolueille kyselyn
  - puolueelta vain yksi vastaus
  - tavoitteena sekä kysyä että valistaa.

Kampanja 2011: virkakieli hallitusohjelmaan

- Kaikki eduskunnan puolueet vastasivat ja (keskustaa lukuun ottamatta) kannattivat virkakielityön ottamista hallitusohjelmaan.
- Hallitusohjelmaan tuli kaksi kirjausta kesäkuussa 2011:
  - *Säädöskieltä kehitetään. (s.25)*
  - *Laaditaan toimintaohjelma lainsäädännön, viranomaisviestinnän ja asioinnin kielen kehittämiseksi. (s. 78)*

Työryhmä laatimaan virkakielen toimintaohjelmaa

Opetus- ja kulttuuriministeri nimitti 29.1. työryhmän kirjoittamaan hallitusohjelmassa mainitun toimintaohjelman.

Ryhmän määräaika: 31.10.2013, pidennys 31.1.2014 asti

Puheenjohtaja: Pirkko Nuolijärvi, Kotimaisten kielten keskuksen johtaja

13 jäsentä: edustettuina yliopistot, ammattikorkeakoulut, eri ministeriöt (OKM, OM, STM, TEM, VM, VNK), muita virastoja ja laitoksia (Kela, Maahanmuuttovirasto) ja Kuntaliitto sekä Selkokeskus ja Kotus.

3 asiantuntijaa (Kotus)

2 sihteerä (Kotus) ja yhteyshenkilö (OKM)

Työryhmä laatimaan virkakielen toimintaohjelmaa

Toimintaohjelmassa pitää esittää ehdotukset

- menettelytavoista, joilla voidaan turvata viranomaiskielen asiallisuus, selkeys ja ymmärrettävyys ja joilla virkakielen ja siihen kuuluvan **nimistön** toimivuuden tarkastelusta tulee **osa jokapäiväistä työtä**
- keinoista, joilla viranomaiset voivat huolehtia työntekijöidensä **viestintätaitojen** kehittämisestä
- keinoista, joilla korkeakoulut ja ammatilliset oppilaitokset voivat huolehtia **opiskelijoiden valmiudesta** tuottaa ymmärrettävää kieltä
- toimintatavoista, joilla otetaan huomioon erilaisten muutosten ja kehittämistoimien **kielelliset vaikutukset**.

Työryhmän järjestämä kuulemistilaisuus 7.6.

- johtava sosiaalityöntekijä Kirsi Brummer, Helsingin sosiaalivirasto
- ylitarkastaja Mia Leinonen, Verohallinto
- johtava sovellusasiantuntija Teemu Leskinen, Maanmittauslaitos
- virkakielenhuoltaja Eva Olovsson Språkrådet, Ruotsi
- dosentti Liisa Raevaara, Helsingin yliopisto
palveluneuvoja Hamed Shafae, Helsingin kaupungin Virka-info
- ylikielenkääntäjä Taru Virtanen, valtioneuvoston kanslia

Työryhmän teettämät selvitykset ja kyselyt 2013

- Kysely kuntien kielenhuoltotilanteesta
- Kysely valtionhallinnon nimien, nimikkeiden ja termien suunnittelusta
- Kysely kansalaisille viranomaisten kielenkäytöstä
- Selvitys ammattikorkeakoulujen äidinkielenopetuksesta
- **Aiemmin:**
  - Kysely valtion virastojen kielenhuoltotilanteesta
  - Kysely kirjoittamisesta päiväkodeissa

Kirjoittamisen olosuhteet: aiemmat kyselyt

- Kiire ja jäykät tekstimallit hyvän kielen esteenä (2008)
- Tekstien parissa kuuluu
  - yli puolet työajasta n. 70 %:ssa virastoja (2011)
  - päivä tai enemmän viikossa ¼ päiväkotien työntekijöistä (2010)

(Kotuksen kyselyt 2008, 2010, 2011)

Kuntien kielenhuoltotilanne

- 145 suomenkielistä, 13 ruotsinkielistä vastausta
- Esityslistat ja sähköpostiviestit tavallisimmat tekstilajit
- Kunnissa ollaan melko tyytyväisiä omaan viestintään: erityisesti asiallisuuteen, sävyyn ja palveluhenkisyyteen.
- Myös kunnissa hyvien tekstien tekemistä hankaloittavat ajan puute ja vakiintuneet käytännöt.
- Kirjoittamiskoulutusta viiden viime vuoden aikana: ei lainkaan tai yksi päivä.

Kuntien kommentteja

- Tunnistakaa kuntien arkielämä: kiireiset asiantuntijat suoltavat tekstiä kaikilta toimialoilta, kaikista palveluista.
- Förenkla processerna så att textmängderna minskar.
- Alla ansvarar för språkvården i sina egna texter, med varierande resultat.
- Joihinkin asioihin on erillisiä ohjeistuksia (esim. sosiaaliseen mediaan).
- Asiaa ei ole tiedostettu, ilmeisimmin katsotaan, että koulutuksesta huolehtiminen on jokaisen työntekijän omalla vastuulla.

Valtionhallinnon nimien, nimikkeiden ja termien suunnittelu

- 200 suomenkielistä ja 9 ruotsinkielistä vastausta
- Nimien, termien ja nimikkeiden muodostaminen ei ole suunnitelmallista; niitä varten ei ole menettely- tai laatuohjeita eikä koulutusta.
- Valmisteluryhmät laativat tarvitsemansa nimet, nimikkeet ja termit kuulematta oman viraston tai muita asiantuntijoita.
- Nimet, nimikkeet ja termit tehdään suomeksi eikä suunnitteluvaiheessa useinkaan mietitä, miten ne ilmaistaan ruotsiksi tai muilla kielillä.

Nimikyselyn kommentteja

- Ennen kaikkea uusien nimien, nimikkeiden ja termien luomista pitää rajoittaa. Pitääkö jokaisella yrityksellä, työryhmällä ja suunnitelmalla olla oma, nimetty "hanke" ja oma, uusi nimi?
- Voisi olla joku valtionhallinnon yhteinen käsikirja - tyyppinen ohjeistus päivittyvänä verkkoversiona.
- Oftast blir den finskspråkiga förkortningen den förkortning som används även på svenska.
- Korjataan ne virheet, joita on tehty rakentelemalla Destia-tyyppisiä nimiä, jotka eivät ole mitään kieltä eivätkä kerro toiminnoista mitään. Siirrytään selkeisiin suomen- ja ruotsinkielisiin nimiin

Kysely kansalaisille

- 222 suomenkielistä ja 8 ruotsinkielistä vastausta
- Vaikeat termit ja vaihtuvat nimet hankaloittavat asiointia.
- Viranomaisten tekstien sävy on usein tyly.
- Suullinen asiointi tuntuu sujuvalta, ja asia hoituu nopeasti.
- Palautetta teksteistä pitäisi hankkia ja käyttää.
- Visuaalisia keinoja olisi tärkeää käyttää tekstin apuna enemmän.

Kansalaisten terveisiä

- Liian usein päätösten ja ohjeiden kieli on vähän siistittyä lakikirjatekstiä.
- Pitää lärätä kymmenkunta sivua ennen kuin pääsee haluamalleen. Ei olla käyttäjiltä kysytty kun sitä tietosysteemiä on rakennettu.
- Työttömän verokortti nimenä on huono ensinnäkin siksi, että nimitys on harhaanjohtava, ja toiseksi siksi, että se merkitsee osan työpaikan työntekijöistä erilaisiksi kuin muut, toiseksi.
- Virasto julkaisee päätökset suuraakkosin. Se heikentää tekstin luettavuutta. Nettikielessä isojen kirjainten käyttöä sanotaan HUUTAMISEKSI. Mielestäni se halveksii päätöksen saajaa.

Virkakieliryhmän suunnitelmissa:

- Ehdotetaan tapoja **järjestää työ** niin, että teksteistä on mahdollisuus tehdä hyviä.
- Ehdotetaan **hyviä toimintatapoja**, erityisesti **yhteistyötä** viranomaisten kesken.
- Järjestetään **kampanja**, jossa hyviä toimintatapoja ja niistä koituvaa hyötyä esitellään.
- Pyritään herättämään virastoissa **innostusta** ja **kannustamaan** hyvään kielenkäyttöön.

Miten virkakieltä voi parantaa?

- Opetuksella ja täydennyskoulutuksella.
- Hoitamalla kirjoittamisen edellytykset ja olosuhteet kuntoon.
- Luomalla kirjoittamistyön tueksi rakenteita, verkostoja ja vakiokäytäntöjä.
- Muuttamalla asenteita.

Edeltäjä: virkakielikomitea 1979–1981

- Komitea jätti mietintönsä **Kieli ja virkakoneisto** 1981 ja käsitteli siinä lainsäädännön, hallintopäätösten, yhteiskunnallisen suunnittelun kieltä sekä kielenkäytön opetusta sekä antoi kustakin toimenpidesuosituksia.
- Komitea ehdotti, että valtioneuvosto antaisi päätöksen, jolla viranomaiset velvoitettaisiin huolehtimaan virkakielen laadusta.
- **Valtioneuvoston virkakielipäätös** annettiin 1982.

Virkakielikomitean suosituksia

- **Säädösvalmistelussa** kieli olisi otettava huomioon jo hankkeen alkuvaiheessa, uusien käsitteiden nimitykset olisi valittava harkiten ja käytettävä asiantuntija-apua. Lausunnonantajien pitäisi kiinnittää huomiota kieliasuun. Kääntäjien kanssa pitäisi tehdä yhteistyötä.
- **Viranomaisten** tulisi säännöllisesti tarkkailla tekstiensä laatua ja nimetä siihen vastuuhenkilö, joka myös pitäisi viraston ajan tasalla kielenkäyttöä koskevista ohjeista. Työntekijöille pitäisi järjestää koulutusta.

Avoim hallinto

- Kansainvälinen Open Government Partnership –hanke vuodesta 2011.
- Jäsenmaat sitoutuvat edistämään hallinnon avoimuutta ja vuorovaikutusta kansalaisten kanssa.
- Jäsenmaat laativat toimintaohjelman, jossa esitetään konkreettisia sitoumuksia ja jota seurataan.
- Suomi jäseneksi 2013, toimintaohjelmassa on neljä osa-aluetta: avoin toiminta, **selkeä kieli**, avoin tieto ja hallinto mahdollistajana.

Avoin hallinto: selkeä kieli

1. Hallituksen esityksistä laaditaan yleiskieliset otsikot ja tiivistelmät.
2. Budjetteja visualisoidaan.
3. Virkamiehille järjestetään selkeän kielen ja selkokielen koulutusta.
4. Hallinnon tekstien ymmärrettävyyttä testataan.
5. Helpotetaan tiedon löytämistä.
6. Parannetaan vakioteksteistä koottujen päätösten ja kirjeiden ymmärrettävyyttä.

Avoim hallinto: selkeä kieli

- Kukin osallistujamaa julkisti huippukokouksessa 31.10–1.11.2013 [uuden sitoumuksen](#), joka liitetään avoimen hallinnon toimintaohjelmaan.
- Hallinto- ja kuntaministeri Henna Virkkunen ilmoitti, että Suomi käynnistää selkeän virkakielen kampanjan vuonna 2014. Kampanja toteutetaan valtionhallinnon ja Suomen Kuntaliiton yhteistyönä.
- Demokratiatunnustus jaettiin kahdelle selkeälle viestijälle 17.10. (selkeän kielen päivä)

Vakuutus päätösten perustelujen kehittäminen

- Toimenpideohjelma vakuutuslääkärijärjestelmän kehittämiseksi julkaistiin lokakuussa 2012.
- Ohjelmalla pyritään lisäämään koko sosiaalivakuutusjärjestelmän läpinäkyvyyttä ja kansalaisten luottamusta järjestelmään.
- Toimenpideohjelman sisältämiä toimenpiteitä valmistelemassa on ohjausryhmä ja viisi alaryhmää.
- Päätösten perusteluja kehittävässä alaryhmässä on mukana Kotuksen edustaja Ulla Tiililä.

Virkakielitietoa

- **Hallitusohjelma:** <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/fi.jsp>
- Kotimaisten kielten keskuksen **virkakielisivut**, linkkejä suomalaisiin ja muiden maiden selkeyshankkeisiin
<http://www.kotus.fi/index.phtml?s=4549> (Selkeän kielen päivän 2012 sivu)
- **Kielikello**, sähköinen versio: useita virkakieliaiheisia artikkeleita vapaasti luettavana, katso linkistä Lehdet (Kannattaa myös kokeilla, pääsetkö juttuarkistoon, valtionhallinnossa monilla virastoilla on käyttöoikeus.)
<http://www.kielikello.fi/index.php>
- Virkakieliryhmän kuulemistilaisuus
<http://www.kotus.fi/index.phtml?s=4689>
- Viertiö, Annastiina 2011: Hallinnossa kaivataan koulutusta ja laatua viestintään. Kielikello 4/2011
- Pyhäniemi, Saija 2010: Päiväkotien kirjoitustyöt: mitä, miten, milloin? Kielikello 1/2010
- Tiililä & Viertiö 2008: Kirjoittajien koulutus kannattaa. Kielikello 2/2008.